

De vergeten fusie

Het bestuurlijk kanton Geraardsbergen

31 augustus 1795-13 februari 1796

Freddy DE CHOU

Op '9 vendémiaire an IV' (1 oktober 1795) worden de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik officieel aangehecht bij de Franse Republiek. Een maand voordien, op '14 fructidor an III' (31 augustus 1795), zijn de bezette 'Pays-Bas' al ingedeeld in 'départements'. De naam van elk departement verwijst, net als in Frankrijk zelf, naar een fysiek element, dikwijls naar de belangrijkste rivier.

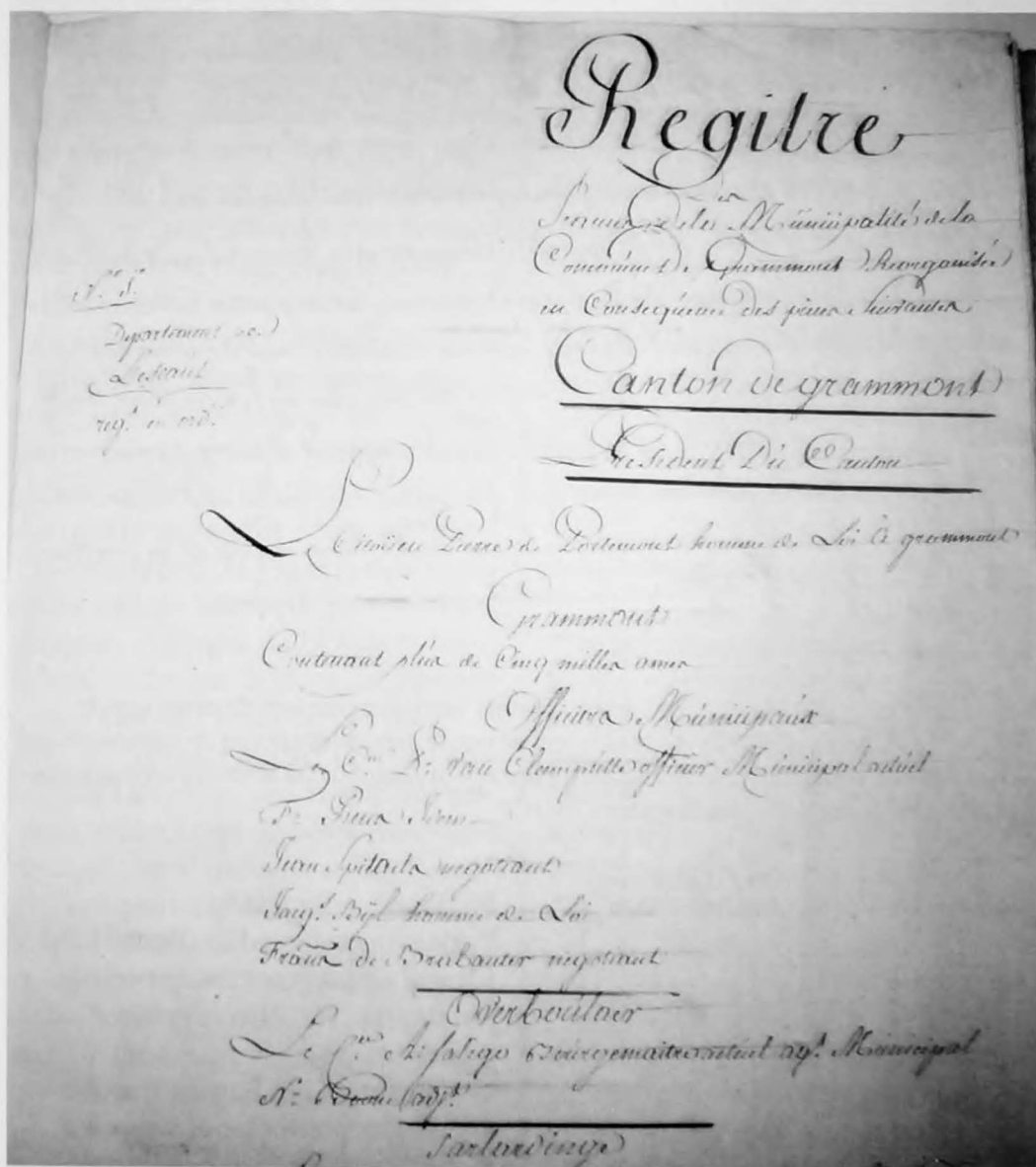
Het 'Département de l'Escaut' (Oost-Vlaanderen) wordt verder ingedeeld in zevenentwintig **administratieve kantons**. Het kanton 17 'Grammont' bestaat uit Geraardsbergen, Overboelare, Zarlardinghe, Goeferinge, Nederboelare, Deftinge, Schendelbeke, Idegem, Grimminge, Onkerzele, Waarbeke, Zandbergen, Moerbeke, Viane en Nieuwenhove.

Ophasselt, Smeerebbe en Vloerzegem behoren tot het kanton 25 'Aspelaer' (1).

Op '11 nivôse an IV' (1 januari 1796) wordt de 'municipale' raad van Geraardsbergen door de centrale administratie van het Scheldedepartement aangesteld en voor bekrachtiging overgemaakt aan Citoyen Bouteville, "commissaire pour l'organisation des autorités constitutionnelles dans les départements réunis" in Parijs (2). Deze kantonale raad bestaat uit een voorzitter van het kanton, zeven vertegenwoordigers van de stad, twee vertegenwoordigers van elke deelgemeente en de commissaris van het Directoire.

Dit levert de volgende samenstelling op:

Voorzitter van het kanton: Petrus

Samenstelling kantonale raad Geraardsbergen - 1796

(1) Olivier Van Rode, *De conscriptie in het 'Département de l'Escaut'*. Organische groei van een recruiteringssysteem, zijn conceptueel kader en zijn praktische uitvoering. Casus: de 19 gemeenten van het 'canton d'Oosterzeele', UGent academiejaar 1995-1996, op www.thesis.net/escaut/escaut_inleiding.htm, p. 6-14; Hugo Buts, *Burgerlijke stand en indeling van de burgerlijke en gerechtelijke entiteiten*, Denderstaafn, VVF Aalst, jg. 30, (2010) 2, p. 43-48.

(2) RA Beveren, *Modern Gemeentearchief Geraardsbergen*, nr. 63.

Geboorten jaer

In den Tweeden Vendemiaire vijfde jaer der frantsche
 Republieque voor mij Josephus de Schampheleir agent, is
 gecompareert in het huys der Commune van Schendelbeke
 Janton van Nederboulaere Departement der Schelde, anten
 appelmanus kleermaker op den driesch, welken verdoelt door
 bernardus segers landsman oud veertig jaeren, en adriaen
 andries landsman oud ses en veertig jaeren, beide woon-
 achtig binnen de gezegde Commune van Schendelbeke,
 aen mij Josephus de Schampheleir agent voorsayd verstaet
 heeft, dat op gisteren den Eersten Vendemiaire Catharina
 Leclere syne huysvrouwe in wettelyk huwelyk gelegen is
 twintien uren in syn huys gestaen in den vierden
 wyke der voorsayde Commune van eene dogter aen wie hij
 den naem heeft gegeven van marie naer volgens de
 verstaeringe die de burgers bernardus segers en adriaen an-
 dries verstaet hebben iden een vromstig aen de waerheyde en
 naer verstaeninge die mij is gedaen van het selde kind, hebbe
 ik opgesteld uyt vrachte der vermoens die my gegeven syn-
 den tegenwoordigen aen, die anten appelmanus vader van
 het kind bernardus segers en adriaen andries getuygen,
 en sy de staereren niet te vromen Schryven.

Op '29 prairial an IV' (17 juni 1796) wordt in België het registreren van de akten van de burgerlijke stand verplicht. De registratie van de eerste geboorteakte van de 'commune van Schendelbeke, canton van Nederboulaere' door agent Josephus De Schampheleir gebeurt op '2 vendémiaire an V' (23 september 1796)

(Pierre) De Portemont, advocaat.

Vertegenwoordigers:

Geraardsbergen: Petrus (Pierre) Van Cleemputte, 'officier municipal'. Francis (François) Rens, 'officier municipal'. Jan (Jean) Spitaels, handelaar. Jacob (Jacques) Bijl, advocaat.

Francis (François) De Brabanter, handelaar.

Overboelare: Adriaan (Adrien) Saligo, voormalig burgemeester, 'agent municipal'.

N. Boone, adjunct.

Zarlardinghe: Benedict (Benoit) De Clercq, agent (voormalig meier). Jan Baptist Van Nieuwenhove, adjunct.

Goeferdinge: Jan Baptist Carrijn, agent. Joseph Roelandt, adjunct. Nederboelare: Marten (Martin) Bauwens, agent. Francis (François) D'Haever, adjunct.

Deftinge: (Jan) Haelterman, voormalig burgemeester, agent.

(Joseph) (Van) Crombrugghe, adjunct.

Schendelbeke: Joseph De Schamp-

heleer, agent. Joseph Schollaert, adjunct.

Idegem: Jean de L'Arbre, dokter, agent. (Adriaan) De Smet, brouwer, adjunct.

Grimminge: Jan Sunaert, voormalig burgemeester, agent.

Michiel Van Schoors, adjunct.

Onkerzele: N. De Vulder, agent.

Frans (François) Van Damme, adjunct.

Waarbeke: Pieter Jan (Pierre Jean)

Lemmens, agent. Jan Van Langenacker, adjunct.

Zandbergen: Jan De (Van) Wilder, agent. Petrus Haelterman, adjunct.

Moerbeke: Petrus Vanderputten, agent. Petrus Van Vaerenberg, adjunct.

Viane: Jan Baptist Coppens, voormalig burgemeester, agent.

N. Claus, adjunct.

Nieuwenhove: Pieter De Vulder, agent. Joseph De Jonghe, adjunct.

Commissaris van het Directoire: L. J. Blondel.

De kleding van de gemeentelijke mandatarissen wordt op '3 brumaire an IV' (25 oktober 1795) bij decreet van de Nationale Conventie bepaald. De municipale officieren en agenten moeten een driekleurige sjerp (blauw, rood, wit) met gouden franjes dragen. De president van de 'municipalité du canton' moet een ronde hoed, versierd met een driekleurig lint en een driekleurige pluim, dragen. Ook hij moet zich tooien met de driekleurige sjerp⁽³⁾.

Deze verplichting voor het dragen van de ambtskledij is niet van aard om competente bestuurders te houden. Bovendien is het Franse bewind niet populair, zijn de functies niet bezoldigd en moet de administratie gebeuren in het Frans. Op de vergadering van '19 pluviôse an IV' (8 februari 1796) stelt de raad vast dat voor Geraardsbergen Gillis Roman en Gillis Verhaegen blijven weigeren hun functie op te nemen. Ook Jan Baptist Coppens van Viane

⁽³⁾ Henri Vanoppen, 'Het lokaal verkiezingsproces' een alternatieve arena voor een gladiatorisch gevecht tussen familienetwerken en territoriale groepen, Mores, Tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen, 2 (2001) 1.

Is “opskoffieren” alleen bekend in ‘t Giesbaargs?

Jan COPPENS

verzaakt aan zijn mandaat. Ze worden respectievelijk vervangen door Frans De Clippele, Pieter Van Bouchoute en Joannes Mehauden (4).

Het administratief kanton Geraardsbergen heeft in deze vorm in de praktijk amper een paar maanden bestaan. Op ‘24 pluviôse an IV’ (13 februari 1796) wordt het Schelddepartement immers heringedeeld in drieënveertig administratieve kantons. Het kanton 23 ‘Geraardsbergen’ bestaat alleen nog uit Geraardsbergen (meer dan vijfduizend inwoners). Het nieuwe kanton 24 ‘Nederboelare’ omvat Nederboelare, Deftinge, Goferdinge, Grimminge, Idegem, Moerbeke, Nieuwenhove, Onkerzele, Ophasselt, Overboelare, Schendelbeke, Smeerebbe, Viane, Vloerzegem, Voorde, Waarbeke, Zandbergen en Zarlardinge.

Ook deze administratieve kantons zijn geen lang bestaan gegund. Op ‘17 ventôse an VIII’ (8 maart 1800) worden ze opgeheven. Alle gemeenten worden ‘meierijen’ en krijgen opnieuw gemeentelijke bevoegdheden. De kantonnale structuur blijft wel voortleven in de jurisprudentiële organisatie. In Oost-Vlaanderen worden op ‘17 frimaire an X’ (8 december 1801) éénenveertig vrederechten opgericht. Het gerechtelijke kanton Geraardsbergen bestaat uit Geraardsbergen, Goferdinge, Grimminge, Idegem, Moerbeke, Nederboelare, Nieuwenhove, Onkerzele, Overboelare, Schendelbeke, Smeerebbe, Viane, Vloerzegem, Voorde, Waarbeke, Zandbergen en Zarlardinge. Ophasselt wordt bij het vrederecht Nederbrakel ondergebracht.

Freddy De Chou
freddy.de.chou@geraardsbergen.be

(4) RA Beveren, MGA Geraardsbergen, nr 64.

We vermoeden dat het Geraardsbergs dialectwoord *opskoffieren* alleen bekend is in Geraardsbergen en zijn omgeving. Het betekent enerzijds ‘opruimen, schoonmaak houden’. *We moeten iëst nog opskoffieren* ‘we moeten eerst nog opruimen’. Het woord betekent verder ook nog ‘inpakken en wegwezen’: *ze mochten opskoffieren* ‘ze moesten vertrekken’. In diverse taalkundige standaardwerken is het niet terug te vinden. Ook in het recente *Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek* van Frans Debrabandere, uitgegeven in 2005 hebben we het vruchteloos gezocht. Van waar komt nu dat eigenaardige werkwoord? Het is een samenstelling van *op* + *schoffieren*. Het voorzetsel *op-* kwam er wellicht naar analogie met *opruimen* en *opkuisen*. Spontaan dacht ik aan het Frans *escoffier* ‘doden, stelen’ uit Provençaals Frans *escofir* met de betekenis ‘overwinnen, verslaan’. Volgens de *Le Robert dictionnaire historique de la langue française* gaat dit woord terug op het Latijn *conficere* ‘vervaardigen’. Er moet een vulgair Latijns woord *exconficere* bestaan hebben met de betekenis ‘vernietigen, neerhouwen’. In het Frans vertaalt men *conficere* als *achever* wat betekent ‘een einde maken aan, afwerken, voltooien, volmaken’, maar ook ‘afmaken, opruimen’. Misschien is dit de link naar het Geraardsbergs *opskoffieren*? Het Latijnse woord is verder verwant met het Nederlands *schoffieren* ‘beledigen’ uit het Middelnederlands *sconfieren* ‘overwinnen, verslaan’ ten schande brengen’. Het werd ontleend aan het Oudfrans *esconfire* ‘overwinnen, verslaan’. *Le Robert* schrijft verder dat het Spaans *escofiar* en het Italiaans *scuffiare* ‘coifferen’ en ook ‘onthoofden’ eveneens teruggaan op het Provençaals Frans *escofir*. Volgens *Le Marollien* van H. Van Vreckhom gebruiken de Brusselaars de uitdrukking *scofière* om zich

te verstoppen. De oorspronkelijke betekenis zou uit het Spaans *escofiar* komen: ‘het haar opmaken met een netje’, m.a.w. het haar verstoppen onder een haarnetje. Het woord *opschoffieren* hebben we niet terug gevonden in de Brusselse woordenboeken. Daarnaast bestaat in het Brussels ook de uitdrukking *schoffe* ‘verdwijnen, zich verstoppen, vluchten’: *schoft a!* ‘maakt dat je wegkomt, verstop je’. Een uitdrukking die ook in het Giesbaargs bekend is. Volgens *Dictionnaire du dialecte bruxellois* van L. Quievreux uit *escofière*. Al kan *schoffieren* misschien zoals *schoffelen* (dat overigens niet bekend is in het Geraardsbergs) afgeleid zijn van het werkwoord *schuiven*: ‘haastig grijpen en wegnemen, opruimen’. Uw reacties zijn welkom.

jan@giesbaargs.be

Corrigendum bij artikel Prof. dr. Herman vanden Berghe, gastprofessor in Lovanium en drijvende kracht achter het Centrum voor Menselijke Erfelijkheid in Kongo/Zaire (1966-1978) verschenen in *Gerardimontium* nr. 231, mei/juni 2010. Op p. 14 is een fout geslopen, een fout met gevolgen ten gronde. Helemaal op het einde van de tekst (3de kolom) staat: “De incidentie, het dragerschap van sikkelcelanemie (hemoglobine S) bedroeg 25%. Glucose-6-fosfaatdehydrogenase efficiency kwam voor bij 16% van de jongens”. Welnu, in plaats van “efficiency” had er moeten staan “deficiency”. Het gaat immers om een slecht functionerend enzyme bij de dragers van die variant van het G6PD-gen, met bloedarmoede tot gevolg. (Met dank aan ons steunend lid, dr. Paul Van Trimpont die onze aandacht vestigde op de lapsus)